

igra medju težom i lakoćom (antun branko šimić)

Na obale je došao stanovnik s neke nove zvijezde i šumi svojom divljom radošću po vodi i zelenilu.
A. B. Šimić „Povratak“

Na obale je došao stanovnik nekog novog sveta, koji nije samo svojom divljom radošću šumio po vodi i zelenilu; koji je pred naše oči, na svojim bledim i prozračnim rukama, doneo boje tako lake, da ni najslabšnija biljka na sebi ne bi osetila njihovu težinu. A ta divlja radost stanovnika „neke nove zvijezde“ nije, kako se očekuje, izražena u napetim, gustim, prepunim stihovima: radost je tako kratka, tako osenčena sumnjama i zlom, da je njen trag u Šimićevoj poeziji teško pronaći, kao i u vazduhu trag otkinutog cveta. Jer, Šimić je bio previše dubok da bi mogao uvek da se raduje. Imao je do najnevidljivije tanaanosti razvijen i osećajan nerv, koji ga je odveo daleko putem sumnje i putem traženja Novog Života. Bio je „vječno prepunje“, mesečar, bolesnik, plav od sutona, zaljubljen, vazdušast, lak, umoran dotle da ga „svaki pokret boli“, pevao je o večerima, zvezdama, o kratkoj radosti, o diševskim plavim fontanama, najviše se udubljavao u strasnu zagonetku smrti, toplo pevao o ljubavi, ali uvek otkrivajući boju koju ne vidi svako, koja se otkriva samo čudesno razvijenom i vidovitom oku. Kao što su za naše uho nečujni visoki tonovi kosa, tako su za naše nenaviknuto oko nevidljive fine pastelne nijanse koje je istakao Šimić, nespojitiljivi pesnik hrvatske medjuratne poezije.

1. ZEMLJA: KRATKI IZLET

Ne, žene nisu s ove zemlje! Već to su izdna nebrotjenih plavih noći naše mladosti bitele čežnje izrasle u tijela
A. B. Šimić „Žene, mladice, ljeto“

Antun Branko Šimić, pesnik koji je svoju poeziju oslobodio interpunkcije, koji je njen osnovni znak, tačku upotrebljavao samo onda kada je bila neophodna, kada bi bez nje smisao njegovog govora bio izmenjen. Šimić, koji nije voleo uzvike, patetiku, niti povišen ton ma kakve vrste, jedan od retkih znakova uzvika stavio je iza rečenice:

Ne, žene nisu s ove zemlje!

Više nego i jedan pesnik sa srpskohrvatskog jezičkog područja izražavao je želju za oslobodenjem od tela i od sile teže: htio je da ostvari bastelesan, eteričan, razuman i čist svet. Slavko Leovac kaže da je Šimić, tako došao do puteva koji vode samo ništavilu. Leovac nije osenio osnovni nerv Šimićeve, možda pogrešno usmerene ali nikako bolesne nikako dekadentne želje. Šimić je osenio u ase Prvog svet-skog rata; osenio je nedostatke društva u kome se formirao; video je na sebi tragove sedine i vremena; osećao se ugroženim granicama vremena i tela, i to sve više što je dublje shvatao nedostatke društva i prirode; kao divljenik obale prihvatio se ekspresionizma, želeći da dodje do čistog i nesporednog izraza. Ekspresionizam je u Šimiću našao svoj originalan izraz. Šimić ga je prilagodio svojoj utopističkoj težnji, u kojoj, i pored svega, idealizam nije bio presudan. On nije bio zadovoljan ovim svetom, ali nije bio revolucionar: on je očekivao neko preplivanje, bezbolno i lako preobraženje jednog sveta u drugi. Želeo je da se oslobodi svog fizičkog oblika. On, govoreći o sebi i svome telu, peva:

*U snu se razdvojimo. Ipak sam
[se otkinuo, lebdim
i hoću do poletim, da prhnem*

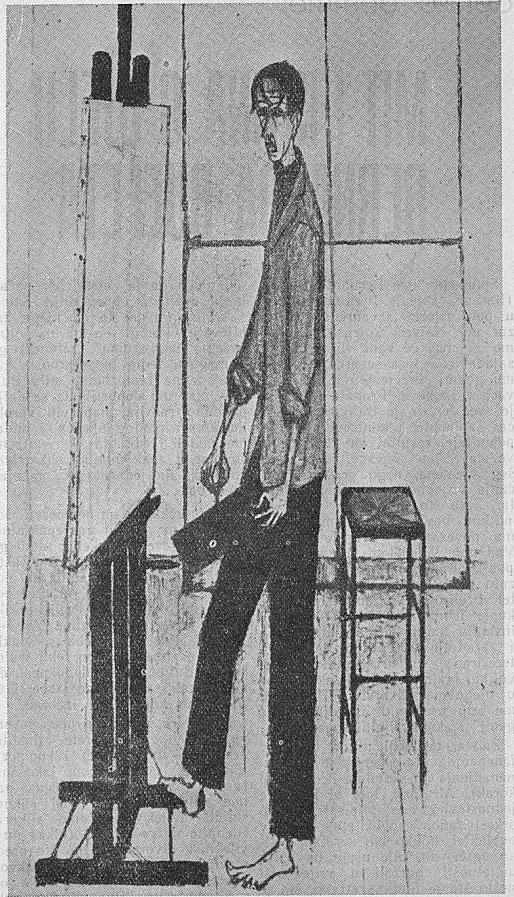
Na obale je došao stanovnik
I probudim se; ležim u svojoj
lešu.
Telo je java od koje se čovek ne može osloboditi. Uništavan željom za Novim Životom, što je više želeo da bude slobodan, sve više je osećao bezizlaznost:
Evo me svega svlađa tešina
Ko potegne s nategom, jedva
[pomeram ude
Ne možemo se osmeliti da tvrdimo da je Šimić neke čiste časove vizionarski domasao u časovima kada je bio nadahnut ljubavi. Ali pogledajmo ga kako se ponaša kad je sam, u prirodni, sa vazduhom, vodom i zelenilom:
Ja sam natrag do
bez mutnih misli na svom licu
U ljetnu svetlost
osmijehuju se blago moja duša.
Izidji na svoj prozor
gledaj:
Daleko gdje se preko šuma i
crvenih krovova svijetle obale
sa zelenom se vodom moje
[ljetlo igra
Polako ćeš zaboravljati
prozor
[šlog mene.
Pred tobom ja ću rasti
nov i visok
Na obale je došao stanovnik s
[neke nove zvijezde
i šumi svojom divljom radošću
po vodi i zelenilu
U plavom zraku golo tijelo se
[zablista
krikne
i izgubi se u dubljini zašumjele
[zelenkaste vode
(„Povratak“)

da „u ovom nama dostupnom času, ostvari potpunije, izrazitije i intenzivnije, i sasvim je razumljiv njegov prezir prema ljudima i zemlji, kada se zna da on pod tim podrazumeva određene ljude, određeno društvo, i određenu zemlju za koju je bio priklon. Zemlja je za Šimića bila tek kratak izlet: on je svom snagom svoja bića verovao u neki Novi Život, ali to nikako nije uticalo na njegovu težnju, kao je Šimić u svojoj mladosti trpeo dubok i svestran uticaj katoličke crkve. Njegovu poeziju, ili bolje, njegov put i njegovu težnju, možemo objašnjavati izvesnim objektivnim uslovima: ratom, posleratnim nesređenostima, društvenim nesuglasicama; ali moramo pretpostavljati da je Šimićeva osetljivost bila istančana do te mere da je pesniku zadavala brige kao ozbiljna psihička bolest. Ko zna zbog kakvih se subjektivnih razloga kod njega formirala strasna želja za oslobodenjem. Tek, ta želja je pred nama kao jedna zagonetka činjenica. Ne znamo koliko je sretan naš pokušaj objašnjavanja uslova iz kojih se ta želja formirala. Cini nam se, ipak, da su subjektivni uslovi imali presudniji značaj i te subjektivne uslove formirao je objektivni svet. To je izvesno. Ali nas zanima dalji put pesnikova i približavanje tom idealnom Novom Životu. San, mesečarstvo, ljubav, sve su to bile samo razbuktale iluzije, posle kojih se pesnik vraćao u stari svet. Posle svih zanosa čovek se vraća javi. Samo je jedan odlazak mogao da privuče pesnikovu pažnju, jer je taj odlazak jedini bio neizvestan i definitivni: to je SMRT. Okrenuo joj se Šimić hrabro, pokušao je da pronikne u nju i da izrazi svoj užas pred njenom zagonetnom i nesavladivom snagom. Mrtvac je za njega prvo „predmet pokraj predmeta u sobi“. To je za Šimića strasno saznanje, koje ga odvlači sve dalje u želji da SAŽNA smrt. Ona je pred njegove oči iskrsela prvo kao najmoćnije rešenje, zatim je njegovu pažnju smrt zakupila kao zagonetka, kao tajanstveni fenomen, i on joj je počeo priliziti ne kao moćućem izlasku iz kruga, već isključivo kao fenomenu. U pesmi „Rastanak sa sobom“ Šimić smrt gleda kao odvajanje od zemlje — što simbolično može značiti preseljenje u drugu prirodu:

mi stojimo već na krajnjem
[trubu sebe
Ko ispod nas zemlju nevidljivo
[maknu
da je već daleko vidimo ko
[zvijezdu?
rušimo se vječno
[Naš je put bez dna i padanje
[bez glasa
Ali kod Šimića se već javlja shvatanje smrti koje je bliže njenoj stvarnoj ulozi. Otuda i sumnja:
Mi idemo u tamno neizvjesno
Pesma „Put“ karakteristična je, u svom smislu, više od svih Šimićevih pesama. Suočeni sa smrću, i dublje spoznavajući njeu bitnost, on konkretnije oseća gde ona vodi i već se plaši njenih posledica:
Kad prispijemo koncu
duše će nam biti pune bola
kao zdenici vode
Ali pesnik, ipak verujući u pomoć smrti, verujući u nju ne zato što mu pruža povoda za veru, već zbog toga što je smrt jedina preostala mogućnost za preobraženje, i zbog toga što je u ovom svetu, i u ovom životu, sve više ili manje jasno, sve osim smrti. U nju ponekad verujemo jedino zato što nam je nepoznata. Zato je Šimić pevao:
Mi sa grobova dižemo se —
[Dalje! —

zato je neko jutro posle smrti nazivao „jutrom ispunjenja“. Zato se (u pesmi „Otkupljenje“) Šimić spušta do prividnog dodira sa religijom:
Mi smo želje boga spuštene do
[zemlje
— Bog hoće
sve biti i sve živjeti —
U boga mi se uvek natrag po-
[vraćamo
Zemlja: kratki izlet
Ali je Šimić brzo shvatio da je taj „kratki izlet“ jedino što je čoveku izvesno i, jedino što mu se pruža. „Zemlja: kratki izlet“ je stih kojim se Šimić najviše karakterisao. On za Šimića i jeste karakterističan, i to vrlo karakterističan. Ali Šimić nije tako jednostavan da se može objasniti jednim svojim stihom. On se lomi izmehu vrlo oprečnih saznanja do kojih je dolazio u svom tragičnom traženju prvo za idealnijim svetom, a zatim u pokušajima da pronikne u pravu suštinu smrti. Nije mogao da veruje da je jedina funkcija smrti oslobađanje zemlje od prenaseljenosti, nije mogao da veruje da ona postoji samo zato da bi pravila mesto onima koji dolaze. Verovao je u nešto IZA smrti, zato je i pevao „Zemlja: kratki izlet“, zato je i doviknuo, svojim olonim prigušenim glasom: Daleki Smrt je Šimiću, tako mu se bar činilo, pružala odavno čekanu šansu, otkrinući mu vrata u nepoznato. Okrećući se oko sebe i tražeći izlaz Šimić je nailazio na otpor telesnih i drugih fizičkih granica. Smrt je pred njim zapjala kao jedini otvor, i on joj se obradovao radošću spasenog utoplenika. Ali krug je ipak bio zatvoren: smrt je svojom PRAZINOM zakrčila pesniku put, i on je osenio da, i ukoliko ima nešto posle smrti, to neće moći da nasluti i sazna svojim čulima:

Danas se svakom fantazija
[slomi
na rubu ovog svijeta
Dalje je ništavilo
pred kojim pjesnik stoji nemo-
[ćan i nijem
Ovde na obali čekam ljetno
[veče
da pozvjezda prostor oko mojih
[čica
(„Ljetnja pjesma“)
Ovde na obali Šimić je imao i svetlih časova, koje je svojim bogatim i čistim jezikom preneo u svoje najlepše pesme. Imajući ih koji kaže da je Šimić voleo crnu i sivu boju, prigušen, olovan ton. Ni tražio od toga! Možda nismo bili naviknuti da čitamo pesme u kojima se čovek kids izmehu nepojamnih stvari i pojava; možda smo navikli na površne pesničke PERIFRAZE toliko, da se

bernard buffet autoportret, 1948

